

Erilainen sotakirja

Arvio teoksesta Myllyniemi, Satumaarit. *Yliluonnollinen sota 1939–1945*. Helsinki: SKS. 2021. 227 s. ISBN 9789518582123.

Merja Leppälahti

Tutkija Satumaarit Myllyniemi on väitöskirjatutkimuksensa ohessa koonnut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon lähetetystä materiaalista kiinnostavan kokonaisuuden yliluonnollisiksi tulkittuja tapahtumia talvi- ja jatkosodan ajalta. *Yliluonnollinen sota* on suurelle yleisölle suunnattu kokoelma erikoisten tapausten kuvauksia, mutta käytetty aineisto ja tutkimuskirjallisuus on viitteistetty huolellisesti ja kirjan loppuun on sijoitettu lähde- ja kirjallisuusluettelo.

Myllyniemi ei varsinaisesti määrittele, mitä hän tarkoittaa yliluonnollisella. Yliluonnollisena ilmiönä nähdään yhtä hyvin luonnonilmiö, uni tai aavistus. Kysymyksessä on siten jollakin tavoin selittämätön asia, jonka kertoja tai ainakin arkistoiija on tulkinnut yliluonnolliseksi. Kirja ei ole tavanomainen sotateos, sillä siinä ei käsitellä taisteluita, joukkojen vahvuuksia tai liikkeitä eikä muutenkaan kuvata sodan tapahtumien yksityiskohtia. Sen sijaan Myllyniemi on kiinnostunut nimenomaan muistelusta ja tunnekokemuksista, joita hän ei kuitenkaan tässä teoksessa mainittavasti pyri tulkitsemaan.

Aineisto arkistoista

Teoksen aineisto on pääosin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistosta. Myllyniemi on kerännyt aineistonsa kerääjäsidoksista vuosilta 1883–1964 ja kahdeksasta eri muistitietokeruusta vuosilta 1936–2001 eli aineisto on laaja. Kirjoittajissa on itse rintamalla olleiden lisäksi monenlaisia muita muistelijaita. Aineisto on peräisin eri puolilta Suomea, mutta erityisen paljon sitä on luovutetun Karjalan alueelta.

Kirjan johdantoluvussa ”Kertoja ja tulkinnat” Myllyniemi arvelee, että vastaajilta on aikanaan vaatinut rohkeutta kirjoittaa arkistoon kokemuksista, joita ei voi järjellä selittää. Toisaalta hän päättelee, että koetusta yliluonnollisesta tapahtumasta on saattanut kasvaa sodan avainkokemus, joka on säilynyt mielessä vuosikymmeniä. Myllyniemi pohtii lyhyesti myös yliluonnollisten kokemusten mahdollisia taustoja. Valtiovallan taholta korostettiin kristillisiä arvoja ja uskoa korkeimman johdatukseen.

Toisaalta vanhaa kansanuskoakin oli ehkä jäljellä ja spiritualismin tapaisia esoteerisia ajattelutapoja tunnettiin. Myllyniemi muistaa mainita myös armeijassa yleisesti käytettyjen morfiinin, heroiinin ja pervitiinin mahdolliset vaikutukset.

Myllyniemi esittelee sotaan liittyviä yliluonnollisia kertomuksia kahdella tavalla. Luvussa ”Sodan mystiset vaiheet” hän etenee kronologisesti sodan enteistä Lapin sotaan ja evakkojen itkuun. Luvussa ”Omaääniset muistot” kertojien kokemukset on jaoteltu temaattisesti. Kirjan lopussa on vielä muutaman sivun mittainen luku ”Merkityksiä”, jossa kirjoittaja kertoo omasta suhteestaan aineistoon ja tutkimukseensa.

Teoksen runsas kuvitus on pääosin Puolustusvoimain kuva-arkiston SA-kuvia, mukana on kuvia myös Museoviraston ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokoelmista. Kuvat toimivat onnistuneesti tekstin elävöittäjinä, vaikka eivät suoranaisesti liity kuvattuihin yliluonnollisiin kertomuksiin.

Sota-aika kertomuksena

Otsikolla ”Sodan mystiset vaiheet” Myllyniemi on esittänyt sota-ajan kulun tarinallisessa muodossa. Kerronta alkaa vanhoilla viholliskuvauksilla vainoajoilta ja sodan ennusmerkeillä, joita nähtiin jo ennen talvisodan alkua. Kirjoittaja käsittelee sekä talvisodan yhteishenkeä että lehdistössäkin paljon kuvattua enkelinäköä. Kerrottiin, että 600 sotilasta näki eräänä talvisodan yönä valtavan enkelin, joka levitetyin käsin katsoi itään päin. Tapahtuman ajankohta ja paikka vaihtelivat eri kertojilla, ja näkyä tulkittiin monella tavalla.

Kerronta jatkuu talvisodan, välirauhan ja jatkosodan kuvauksella, jossa on mukana yliluonnollisia tapahtumia. Näiden joukossa on esimerkiksi tapauksia, joissa joku ennustaa oman kaatumisensa, ja toisaalta myös ihmepelestumisia. Mukana on myös kummitustarinoita, joissa varmasti kaatuneeksi tiedetty vihollinen lähtee yllättäen liikkeelle. Lapin sotaan liittyy ennetarinoita ja kodin pelastamiseksi tehtyjä taikoja. Luku päättyy alueluovutuksiin ja evakoiden kyynelisiin.

On kirjoittajalta mainio idea laatia sota-ajan kuvaus tarinalliseen muotoon, josta yliluonnolliset kokemukset nousevat esille. Mahdollisesti sota-aikaa huonosti tunteva lukijakin saa näin käsityksen sodan kulusta ja sen eri vaiheista.

Hiukan oudoksun luvun otsikon sanaa ’mystinen’. Itse liittäisin sanan paremminkin esoteriaan ja okkulttiin kuin kuvattuihin yliluonnollisiin kokemuksiin. *Kielitoimiston sanankirjan* mukaan ’mystinen’ voi olla kuitenkin myös ’salaperäinen, arvoituksellinen, hämärä(peräinen), selittämätön, epäilyttävä’, ja esimerkkinä annetaan ’mystinen tunnelma’, joten ainakin tällaisessa ei-akateemisessa teoksessa termi lienee aivan käyttökelpoinen.

Muistoja kohtalonhetkistä

Kirjan laajin osio on nimeltään ”Omaääniset muistot”. Nämä muistot kuuluvat pääosin Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkiston aihepiiriin ”Enteet ja kohtalo”. Luku on jaettu kahteen osaan, ensimmäinen käsittelee Suomen kohtalon enteitä, toisen

pääosassa ovat omaan tai läheisten kohtaloon liittyvät tapahtumat. Sivumäärällisesti jälkimäisiä on esitelty selvästi enemmän, joten oletettavasti niitä on aineistossakin enemmän, vaikkei kirjoittaja tätä varsinaisesti kerro.

Suomen kohtalon enteitä käsitellään yhdeksän eri otsikon alla. Mukana ovat muun muassa valoilmiot taivaalla, erilaiset luonnonilmiöt, oudot näyt ja tunnettujen ennustajien ennustukset. Laajin osio on ”Enneunet Suomen ja Karjalan kohtalosta”. Hyvin monenlaisia unia on tulkittu sodan syttymisen tai Karjalan menetyksen enteiksi. Unissa on nähty karttoja, sotilaita ja ruumisarkkuja. Myös rauhan tulosta nähtiin enneunia.

Toinen osio on nimeltään ”Aavistukset, varjelukset, näyt ja unet omasta ja läheisen kohtalosta”. Unissa ja näyissä joku tuttu tai aivan vieras ääni varoittaa tai neuvoo, minkä seurauksena kertoja vaihtaa paikkaa ja pelastuu hengenvaarasta. Monissa tarinoissa myös kerrotaan sotilaskaverista, joka ennen kaatumistaan jakaa tavaransa tai pyytää viemään viestiä kotiin. Myös omaiset ovat nähneet unia tai enteitä läheisen kaatumisesta tai vaihtoehtoisesti selviämisestä hengissä. Joskus sotilaan sisar tai äiti on saanut merkin omaisen kaatumisen hetkellä.

Kirjan johdannossa Myllyniemi esittää yliluonnollisen kokemuksen perimmäiseksi merkitykseksi sen tuoman avun hädän hetkellä. Vaikka kirjan viimeinen luku on nimeltään ”Merkityksiä”, Myllyniemi ei palaa aiheeseen eikä pyri selittämään kertojien kokemuksia eikä niiden merkityksiä kokijoilleen, vaan pohtii aiheen merkityksellisyyttä hänelle itselleen.

Lopuksi

Yliluonnollinen sota ei ole varsinaisesti tutkimus, vaan se on suunnattu suurelle yleisölle. Myllyniemi on toiminut tutkimuseettisesti ”varman päälle” ja jättänyt kertojien henkilötiedot salaan. Käytettyihin tarinoihin ja muistoihin on merkitty vain luovuttajan kotipaikka ja sukupuoli tai pelkästään keruun nimi ja vuosi. Mietin, ovatko yliluonnolliset kokemukset edelleenkin niin arkaluonteista tietoa, että varsin vanhatkin tiedot on syytä salata. Toisaalta henkilötiedot eivät olisi tuoneet teokseen muuta lisäarvoa kuin mahdollisen tiedon siitä, onko samalta kertojalta aineistossa useita tarinoita. Tämä olisi saattanut olla kiinnostava tieto, mutta todennäköisesti Myllyniemi käsittelee aihetta tulevassa väitöstutkimuksessaan samoin kuin sitä, miten yleisiä mitkään tarinatyypit ovat.

Mitä lukija sitten kirjasta saa? Myllyniemi itse arvelee lukijan voivan löytää kirjasta kauhukuvastoa, nostalgisia tai romanttisia kaikuja menneisyydestä, kuvauksia erilaisista henkisyyden muodoista tai kertomuksia toistaiseksi vähän tutkituista sodan aikaisista tunteista ja kokemuksista. Varmasti näitä kaikkia kirjasta löytyy. Joka tapauksessa kokonaisuus tarjoaa totutusta poikkeavan näkökulman sota-aikaan ja on näin osa viime vuosina yhä kasvavaa kirjallisuuskenttää hahmottaa sota-aikoja uusista näkökulmista käsin.

Filosofian lisensiaatti Merja Leppälahti, Turun yliopisto.

Lähteet

Kielitoimiston sanakirja, hakusana 'mystinen', *Kotimaisten kielten keskus*,
<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi> [Haettu 8.2.2022].